

รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง*

A Model for Sustainable Land-Use Management in Protected Forest Areas of Seven Provinces in Lower Southern Thailand

วิวัฒน์ ฤทธิมา

Wiwat Rittima

คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง

Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus, Thailand.

Corresponding Author's Email: vi2528@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงถึงรูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 388 คน การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมจำนวน 42 ครั้งและการเข้าร่วมกิจกรรมในพื้นที่ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการจำแนกและจัดระบบข้อมูล

ผลการศึกษาพบว่า รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนจะต้องกำหนดพื้นที่และกันเขตพื้นที่ให้ชัดเจนระหว่างพื้นที่ของประชาชนกับพื้นที่ของรัฐ ด้วยการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนและกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ที่ดิน

คำสำคัญ: รูปแบบ; การจัดการที่ดินทำกิน; พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

Abstract

This research article aimed to present a sustainable model of land-use management in protected forest areas across 7 provinces in Lower Southern Thailand. The study employed a qualitative approach, drawing on document analysis, in-depth interviews with 388 participants, 42 participatory workshops, and field observations. Data were analyzed through classification and systematization.

The findings indicated that a model for sustainable land-use management requires clearly delineating and segregating areas between community land and state-managed forest areas. This involves establishing boundaries for residential and agricultural land relative to protected forest zones, recognizing community land-use rights, and defining governance and land-use management practices.

Keywords: Model; Land-Use Management; Protected Forest Areas Seven Provinces in Lower Southern Thailand

*Received September 8, 2025; Revised October 5, 2025; Accepted October 14, 2025

บทนำ

ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างพื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูลกับพื้นที่ป่าเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุหงปาตีในเขตจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลาและจังหวัดนราธิวาสเกิดจากการบริหารจัดการที่ดินด้วยการกำหนดเป็นพื้นที่ป่าสงวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 เพื่อสงวนพื้นที่ป่าไว้เพื่อประโยชน์แห่งรัฐและประชาชน (Forest Act B.E. 2481, 1939) ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดการสิทธิในที่ดินของภาครัฐที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ แต่ด้วยระบบการสื่อสารและการขาดความเข้าใจของประชาชนในพื้นที่จึงไม่ได้ให้ความสำคัญกับประเด็นของสิทธิในที่ดิน ประกอบกับภาครัฐไม่ได้ดำเนินการสำรวจและสอบสวนการใช้ประโยชน์ในที่ดินของประชาชน ต่อมาเมื่อมีการกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพุทธศักราช 2507 เพื่อรักษาสภาพป่าไม้ ของป่าและทรัพยากรธรรมชาติอื่นไว้ ในการดำเนินการกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนและป่าสงวนแห่งชาตินั้นไม่ได้มีการสำรวจและกำหนดแนวเขตพื้นที่อย่างชัดเจน (National Parks Act B.E. 2504, 1961) เกิดการทับซ้อนกับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน จึงกำหนดให้ประชาชนสามารถยื่นคำร้องเป็นหนังสือต่อนายอำเภอหรือปลัดอำเภอผู้เป็นหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอท้องที่ภายในกำหนดเก้าสิบวัน นับแต่วันที่กฎกระทรวงนั้นใช้บังคับและถ้าไม่ยื่นคำร้องภายในกำหนดดังกล่าวให้ถือว่าสละสิทธิหรือประโยชน์และภาครัฐสามารถเพิกถอนสิทธิการใช้ในที่ดินนั้น มีประชาชนบางส่วนไปยื่นคำร้องแต่ก็ได้แจ้งจำนวนที่ดินตามความเป็นจริงเนื่องจากกลัวจะต้องจ่ายภาษีหรือค่าน้ำมันดินและบางส่วนก็ไม่ได้ยื่นคำร้องการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน เนื่องจากภาครัฐไม่ได้ดำเนินการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดและจริงจัง ทำให้ประชาชนสามารถดำรงชีพและทำกินได้อย่างปกติสุขแม้ไม่มีหลักฐานแจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดิน

ต่อมาในปี พ.ศ. 2518 มีพระราชกฤษฎีกากำหนดบริเวณที่ดินป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาบรรทัดในบางส่วนเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดตามพระราชบัญญัติสงวนและคุ้มครองสัตว์ป่า พ.ศ. 2503 (Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2503, 1960) กำหนดให้ป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบรรทัดในบางส่วนเป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าในปี พ.ศ. 2525 และกำหนดให้ป่าสงวนแห่งชาติป่าเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุหงปาตีเป็นเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุหงปาตีในปี พ.ศ. 2542 ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพุทธศักราช 2504 (National Parks Act B.E. 1961, 1961) โดยไม่ได้สำรวจและกำหนดแนวเขตของพื้นที่ใหม่ให้มีความชัดเจน ส่งผลให้เกิดการกำหนดเขตพื้นที่อุทยานทับซ้อนที่ทำกินและอยู่อาศัยเดิม ประชาชนที่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินตามประมวลกฎหมายที่ดินต้องเป็นกลุ่มคนที่บุกรุกพื้นที่ป่าไม้และอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าไม้อย่างผิดกฎหมายหรือแม้ดำเนินการแจ้งการครอบครองและใช้ประโยชน์ในที่ดินและมีเอกสารสิทธิในที่ดินก็ได้รับความยากลำบากในการพัฒนาเชิงพื้นที่ ทั้ง ๆ ที่ได้อยู่อาศัยและทำกินมาก่อนที่ภาครัฐจะเข้ามาดำเนินการบริหารจัดการที่ดิน

การบริหารจัดการที่ดินด้วยการกำหนดให้เป็นเขตป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติและพัฒนาไปสู่การกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์ในรูปแบบของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัด เขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่าและเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุหงปาตีในเขตพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างตามแนวทางของภาครัฐนั้น เมื่อในภายหลังมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวด จึงก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ประชาชนไม่สามารถดำรงชีพตามวิถีของระบบการทำสวนยางได้อย่างปกติ และมีการจับกุมประชาชนดำเนินคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา (Rittima and Sareemasae, 2019) จึงเกิดการรวมตัวของประชาชนและพัฒนาไปเป็นองค์กรภาคประชาชนและเครือข่ายองค์กรภาคประชาชนเพื่อเรียกร้องให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดำเนินการแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดิน แต่ไม่ได้รับการแก้ไขปัญหาที่ชัดเจนและเกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการที่ดิน

กินในพื้นที่ได้ อีกทั้งการดำเนินการของภาครัฐมุ่งบังคับใช้กฎหมายและระเบียบข้อบังคับในการบริหารจัดการ และแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินให้กับประชาชน ในส่วนนโยบายและแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินทำกินของ ภาครัฐก็ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของประชาชน ตลอดจนการดำเนินงานของ ภาครัฐขาดการคำนึงถึงบริบทของพื้นที่และประวัติความเป็นมาของการก่อตั้งถิ่นฐานและชุมชน (Rittima, Thanapitak and Kiriratnikom, 2020) จึงไม่สามารถแก้ไขปัญหาจากการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ได้ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดและพื้นที่ป่าเทือกเขาบูโด และเทือกเขาสุไหงปาดีได้อย่างยั่งยืน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาการจัดการที่ดินทำกินและเสนอ รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อแสดงให้เห็นถึงการจัดการที่ดินทำกินที่นำไปสู่การเสนอรูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและ ผู้นำท้องที่ ผู้แทนจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน คัดเลือกโดยวิธีเจาะจงและมีเกณฑ์การคัดเลือกคือ จะต้องมีความรู้และเข้าใจถึงปัญหาที่ดินทำกิน มีความเข้าใจในรูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างและได้ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 388 คน ที่ประกอบด้วยนักวิชาการหรือ ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 22 คน เจ้าหน้าที่ของรัฐ จำนวน 89 คน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ จำนวน 119 คน และผู้แทนจากองค์กรชุมชนและภาคประชาชน จำนวน 158 คน ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ครอบคลุม 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ขั้นตอนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย นั้นใช้แบบสัมภาษณ์และกรอบการดำเนินเวทีซึ่งมีลักษณะแนว คำถามเกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกินและรูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัด ภาคใต้ตอนล่าง ในรูปแบบมีโครงสร้างที่ดำเนินการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับความเที่ยงตรง เชิงเนื้อหาและให้ข้อเสนอแนะในการปรับแก้ไขเพื่อแก้ไขข้อคำถามให้มีความถูกต้องของภาษา

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาถึงบริบทของพื้นที่ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกิน นโยบาย กฎหมาย และระเบียบข้อบังคับว่าด้วยการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกิน รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนพื้นที่ป่า อนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

การสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุม เกิดมุมมองที่หลากหลายและ ตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูล กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่ครอบคลุม 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ประกอบด้วยนักวิชาการหรือปราชญ์ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ภาคประชาชนและ องค์กรชุมชนที่เข้าใจรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินและการบริหารจัดการที่ดินทำกินและอยู่อาศัยและ ทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ทั้งหมดจำนวน 388 คน

การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการที่เป็นลักษณะของการสอบถามข้อมูลโดยผู้ทำการวิจัยได้เข้าไป มีส่วนร่วมและสังเกตการณ์ร่วมในพื้นที่เพื่อสอบถามเกี่ยวกับสภาพและลักษณะของการบริหารจัดการที่ดิน

ทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ แนวทางในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์และรูปแบบแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับประชาชนชาวบ้าน ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ภาคประชาชนและองค์กรชุมชน

การจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมเป็นการจัดประชุมระดมความคิดและเวทีสาธารณะของกลุ่มนักวิชาการหรือประชาชนชาวบ้าน เจ้าหน้าที่ของรัฐ ผู้นำท้องถิ่นและผู้นำท้องที่ ภาคประชาชน องค์กรชุมชนและภาคีเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการที่ดินทำกินและเสนอรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินทำกินที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพและนำไปสู่ความยั่งยืนในเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง เพื่อส่งเสริมการระดมสมองและแก้ไขปัญหา เกิดมุมมองที่หลากหลายและตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลและการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง ด้วยการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วม จำนวน 42 ครั้ง

ขั้นตอนที่ 4 การจัดการและการวิเคราะห์ข้อมูล

จัดการข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์และการจัดประชุมแบบมีส่วนร่วมด้วยการถอดความ จัดหมวดหมู่ข้อมูลตามประเด็นหลักและประเด็นรอง จัดข้อมูลในรูปแบบตารางสรุปและตีความโดยนำข้อมูลที่ผ่านการจัดการมาวิเคราะห์หาแนวโน้ม,จำแนกและจัดระบบข้อมูล ในการวิเคราะห์ดำเนินการวิเคราะห์ส่วนประกอบและข้อสรุปที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย นำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลเนื้อหาและการวิเคราะห์สาเหตุและผล บูรณาการข้อมูลทั้งหมดเข้าด้วยกันเพื่อสร้างข้อสรุปที่ตอบวัตถุประสงค์การวิจัย ตลอดจนการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของหมวดหมู่กำหนดเป็นแนวทางในการวิเคราะห์โดยนำเสนอแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่และแสวงหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดการที่ดินทำกินที่นำไปสู่การเสนอรูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ผลการวิจัย

ปัญหาการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างเกิดจากการกำหนดให้เป็นพื้นที่ป่าสงวนตามพระราชบัญญัติคุ้มครองและสงวนป่าพุทธศักราช 2481 (National Parks Act B.E. 2481, 1939) พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตามพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติพุทธศักราช 2507 (National Parks Act B.E. 2504, 1961) พัฒนาไปสู่การกำหนดให้พื้นที่สงวน ป่าสงวนแห่งชาติป่าเขาบรรทัดในบางส่วนเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดในปี พ.ศ. 2518 (Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2518, 1975) เป็นเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าในปีพุทธศักราช 2525 และเขตอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี ปีพุทธศักราช 2542 ตามพระราชบัญญัติอุทยานแห่งชาติพุทธศักราช 2504 (National Parks Act B.E. 2504, 1961) เกิดการทับซ้อนกับที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยเดิมของประชาชน เนื่องจากการเข้ามาแผ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อทำกินและอยู่อาศัยที่ยึดวิถียู่ร่วมกับป่าอย่างสมดุล ไม่ให้ความสำคัญกับสิทธิในที่ดิน ตลอดจนการกำหนดแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์และไม่มีมาตรการลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและกำหนดแนวเขตใหม่เพื่อกันพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนออกจากพื้นที่ที่กำหนดเป็นป่าอนุรักษ์ เพียงแค่กำหนดให้ประชาชนต้องไปยื่นคำร้องเป็นหนังสือเพื่อแสดงสิทธิที่ได้ทำกินและครอบครอง

ต่อมาเมื่อมีการบังคับใช้กฎหมายอย่างเคร่งครัดจึงเกิดผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนที่ไม่สามารถทำกินและอยู่อาศัยได้อย่างปกติสุขและยังถูกจับกุมดำเนินคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา นำไปสู่การรวมตัวของประชาชนเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิในที่ดินทำกิน ภาครัฐได้กำหนดนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น แต่การดำเนินการของภาครัฐถูกต่อต้านและคัดค้านจากภาคประชาชน เพราะไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของภาคประชาชน ตลอดจนขาดการมีส่วนร่วม

ของภาคประชาชนและไม่สามารถแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินได้อย่างเป็นรูปธรรม ต่อมาเกิดการจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาชนและองค์กรชุมชนเพื่อขับเคลื่อนการต่อสู้กับภาครัฐและเรียกร้องความเป็นธรรมเกี่ยวกับสิทธิในที่ดินทำกิน โดยมีการเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่ดินทำกินที่นำไปสู่ความเป็นธรรมและสิทธิในที่ดินในฐานะของผู้ที่ทำกินและอยู่อาศัยมาก่อน แต่ภาครัฐไม่ได้ให้ความสำคัญและดำเนินการตามข้อกำหนดและแนวทางในการดำเนินการที่ละเอียดบริบทของพื้นที่และความต้องการของประชาชนและองค์กรชุมชนในพื้นที่

1. การบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง พบว่ามีมุมมองในการบริหารจัดการของภาครัฐกับมุมมองของประชาชนและองค์กรชุมชน

1.1 มุมมองของภาครัฐ มุ่งกำหนดให้พื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดเป็นป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติและพัฒนาไปสู่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดและอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า และการกำหนดให้พื้นที่ป่าเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุไหงปาดีเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดี เพื่อคุ้มครองและปกป้องไว้ซึ่งพื้นที่ป่าโดยไม่มีการลงพื้นที่เพื่อทำการสำรวจและกำหนดแนวเขตใหม่เพื่อการกั้นพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนออกจากพื้นที่ที่กำหนดเป็นป่าอนุรักษ์ที่เป็นปัจจุบันของขณะนั้น เพียงแต่กำหนดให้ประชาชนต้องไปยื่นคำร้องเป็นหนังสือเพื่อแสดงสิทธิที่ได้ทำกินและครอบครอง ปัญหาการทับซ้อนกับที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนเดิมของประชาชนนำมาสู่การลิดรอนสิทธิในที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนผู้ไม่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามพระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พุทธศักราช 2497 ที่กำหนดเพียงว่าบุคคลย่อมมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายก่อนวันที่ประมวลกฎหมายบังคับหรือได้มาซึ่งโฉนดที่ดินตามกฎหมายแห่งประมวลกฎหมาย การได้กรรมสิทธิ์ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดที่ดินเพื่อการครองชีพหรือกฎหมายอื่น (The Land code Act B.E. 2479, 1954) แต่ประชาชนในพื้นที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ที่ดินและได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิต ถูกจับกุมดำเนินคดี พร้อมทั้งกลายเป็นกลุ่มคนที่บุกรุกป่าอย่างผิดกฎหมาย

1.2 มุมมองของประชาชนและองค์กรชุมชน เมื่อได้รับผลกระทบต่อการดำรงชีวิต จึงรวมตัวเรียกร้องสิทธิในฐานะที่ได้ครอบครองและทำกินมาก่อน พร้อมทั้งจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาชนและองค์กรชุมชนเพื่อเสนอแนวทางการบริหารจัดการที่ดินทำกินในรูปแบบของชุมชนจัดการตนเองตามหลักแห่งวิถีและภูมิปัญญาแห่งการอยู่ร่วมกันของคนกับป่า ภาครัฐกลับมุ่งแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินตามหลักการของมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน พุทธศักราช 2541 เรื่องมาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งประชาชนที่ครอบครองและทำกินในพื้นที่ทับซ้อนกับป่าอนุรักษ์นั้นจะต้องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิในที่ดิน (Secretariat of the Cabinet, 1998) และตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พุทธศักราช 2551 เรื่องแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดิน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ในพื้นที่บริเวณอุทยานแห่งชาติบูโด-สุไหงปาดีต้องเข้าสู่กระบวนการพิสูจน์สิทธิในที่ดินซึ่งไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของประชาชน (Secretariat of the Cabinet, 2008)

ตารางที่ 1 มุมมองในการบริหารจัดการที่ดินทำกินของภาครัฐกับมุมมองของประชาชนและองค์กรชุมชน

ลำดับ ที่	มุมมองในการบริหารจัดการ ของประชาชนและองค์กร ชุมชน	มุมมองในการบริหารจัดการ ของภาครัฐ	ผลกระทบ
1	คุ้มครองและปกป้องไว้ซึ่งพื้นที่ ป่า กำหนดเป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ครอบครองและทำกินมาก่อนที่ ภาครัฐจะเข้ามาบริหารจัดการ ที่ดิน	การทับซ้อนกับที่ดินทำกิน และอยู่อาศัยของเดิมของ ประชาชน
2	ไม่มีการแจ้งการครอบครอง หรือไม่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ ในที่ดินถือว่าเป็นผู้บุกรุกป่า	แม้ไม่ได้แจ้งการครอบครอง หรือไม่มีเอกสารแสดงกรรมสิทธิ์ใน ที่ดินแต่ได้ครอบครองและทำกิน มาก่อน	ปัญหาความขัดแย้งด้าน ที่ดิน
3	แก้ปัญหาความขัดแย้งด้านที่ดิน และความผิดพลาดจากการ บริหารจัดการที่ดินตามนโยบาย และข้อกฎหมาย	เรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมใน ฐานะที่ได้ครอบครองมาก่อน ไม่ ยอมรับนโยบายของภาครัฐและ เสนอรูปแบบการแก้ไขปัญหา ตามหลักแห่งวิถีและภูมิปัญญา	เกิดข้อพิพาทการบริหาร จัดการที่ดินทำกินระหว่าง ประชาชนและองค์กร ชุมชนกับภาครัฐ

2. รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างนั้นจะต้องก่อให้เกิดดุลยภาพระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนด้วยการการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนและกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน

2.1 การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์

การดำเนินการสร้างความชัดเจนของแนวเขตพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่แนวเขตของป่าไม้อนุรักษ์ ด้วยการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมจากข้อมูลเชิงประจักษ์และสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วม โดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ก็เพื่อแก้ไขปัญหาความไม่ชัดเจนของแนวเขตที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ เมื่อมีความชัดเจนของแนวเขตพื้นที่ซึ่งดำเนินการกำหนดแนวเขตจากข้อมูลและข้อเท็จจริงที่เป็นปัจจุบันสามารถเป็นหลักประกันของการได้ทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ได้ และก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ในพื้นที่ในกระบวนการจัดทำและรับรองแนวเขตแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ ซึ่งประกอบไปด้วยภาคประชาชน องค์กรชุมชนและภาครัฐที่ประกอบไปด้วยหน่วยงานจากส่วนกลางส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น การแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินที่ก่อให้เกิดความยั่งยืนเมื่อเกิดความชัดเจนของแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชน ซึ่งเป็นแนวเขตจากข้อเท็จจริงและสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันของประชาชนและชุมชนต่าง ๆ

2.2 การรับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนจะก่อให้เกิดความยั่งยืนในการบริหารจัดการที่ดินทำกิน การรับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนจำต้องดำเนินการแบ่งประชาชนออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกันคือกลุ่มประชาชนที่ถือครองที่ดินในพื้นที่ซึ่งไม่มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินกับกลุ่มประชาชนที่ถือครองที่ดินในพื้นที่และมีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ไม่มี

เอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน ในการรับรองสิทธิทำกินให้กับประชาชนกลุ่มที่ถือครองที่ดินในพื้นที่แต่ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินนั้น จะต้องแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ของการกำหนดพื้นที่ป่าอนุรักษ์แต่ละประเภทของภาครัฐ เพราะกลุ่มประชาชนที่ได้เข้ามาถือครองในที่ดินแต่ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินมีทั้งก่อนและหลังการประกาศให้เป็นป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าป่าเขาบรรทัด อุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่าและอุทยานแห่งชาติเทือกเขาบูโด-สุโหงปาตี ซึ่งจะเป็นกลุ่มที่ไม่มีเอกสารสิทธิในที่ดินใด ๆ เลยหรือมีเอกสารสิทธิในที่ดินซึ่งเป็นเอกสารสิทธิที่ราชการออกในรูปแบบของ ภ.บ.ท. 5 ด้วยการกำหนดให้พื้นที่พื้นที่ผ่อนปรนพิเศษเพื่อให้ประชาชนสามารถทำกินและอยู่อาศัยในพื้นที่ได้และดำเนินการออกหนังสือรับรองแนวเขตถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินให้กับประชาชนตามแนวทางการกำหนดพื้นที่ผ่อนปรนพิเศษอย่างมีส่วนร่วม ในการออกหนังสือรับรองแนวเขตการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ที่ไม่มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดินให้กับประชาชนนั้นก็จะนำไปสู่การการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ได้อย่างยั่งยืน สำหรับประชาชนที่ถือครองที่ดินในพื้นที่ซึ่งมีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน ซึ่งเป็นกลุ่มประชาชนที่ได้เข้ามาถือครองในที่ดินทั้งในรูปแบบ ส.ค.1 หรือใบแจ้งการครอบครองที่ดินเป็นหลักฐานว่าผู้ครอบครองเป็นผู้แจ้งว่าได้ครอบครองที่ดิน แม้ ส.ค.1 ไม่ใช่หนังสือแสดงสิทธิที่ดินเพราะไม่ใช่หลักฐานที่ทางราชการออกให้เพียงแต่เป็นการแจ้งการครอบครองที่ดินของราษฎรเท่านั้นและในรูปแบบหนังสือรับรองการทำประโยชน์นั้นเป็นหนังสือคำรับรองจากพนักงานเจ้าหน้าที่ว่าได้ทำประโยชน์ในที่ดินแล้วมีเพียงสิทธิ์ครอบครองแต่ไม่มีกรรมสิทธิ์ แบบ น.ส. 3 และแบบ น.ส. 3ก. นั้น จะต้องดำเนินการเร่งรัดให้ดำเนินการออกโฉนดในที่ดิน ซึ่งการออกโฉนดในที่ดินให้กับประชาชนนั้นถือเป็นการให้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน เนื่องจากโฉนดที่ดินสามารถใช้แสดงความเป็นเจ้าของที่ดิน ภายใต้กลไกและกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน องค์กรชุมชนและภาครัฐ

2.3 กำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดินเป็นแนวทางในการจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างไปสู่ความยั่งยืนได้ ซึ่งรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดินในพื้นที่ประกอบด้วย 1) การปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของประชาชนถือเป็นแนวทางอย่างหนึ่งสำหรับการบริหารจัดการที่ดินที่นำไปสู่ความยั่งยืน เพราะส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความไม่ชัดเจนของแนวเขตของพื้นที่ทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ทั้งนี้การปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของประชาชนจะสร้างความชัดเจนในเรื่องแนวเขตระหว่างกัน 2) การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่ถือเป็นแนวทางในการบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่และนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้อย่างยั่งยืน การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่ประกอบไปด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันอันดับ 1 พื้นที่ป่ากันชนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันอันดับ 2 พื้นที่ป่าไม้ผสมซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันอันดับ 3 พื้นที่ป่าเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันอันดับ 4 และพื้นที่ที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความลาดชันอันดับ 5 หรือไม่มีความลาดชันเลย 3) การปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชนถือเป็นรูปแบบในการบริหารจัดการที่ดินที่นำไปสู่ความยั่งยืน เนื่องจากการปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชนเป็นการสร้างความชัดเจนของแนวเขตพื้นที่และเป็นลักษณะของการดำเนินงานที่มีความสอดคล้องกับบริบทและภูมิปัญญาของชุมชน การปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชนที่นำไปสู่บริหารจัดการที่ดินทำกินได้อย่างยั่งยืน 4) จัดทำป่าผสม สวนผสมหรือผสมนั้นเป็นการปลูกผสมปนเปกันของผลไม้มาชนิด ไม่มีการแยกแปลงแยกชนิด อาศัยธรรมชาติให้เกื้อกูลกันเอง นับเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริงเพราะผลไม้แต่ละชนิดออกผลผลิตไม่พร้อมกัน ทำให้เจ้าของสวนสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ทั้งปีและช่วยแก้ปัญหาผลผลิตล้นตลาดด้วย ในสวนผสมจะมีผลไม้ชนิดต่าง ๆ เช่นทุเรียน มังคุด ลางสาด จำปาตะ หมาก สะตอ ลูกเนียง หมาก มะพร้าว เป็นต้น การปลูกพืชผสมถือเป็น

แนวทางอย่างหนึ่งที่จะก่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดินที่นำไปสู่ความยั่งยืนได้ และ 5) การกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน นั้นเป็นรูปแบบหนึ่งในการบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่และนำไปสู่การบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างได้อย่างยั่งยืน การกำหนดพื้นที่ป่าที่จะประกอบไปด้วยชุมชนนั้นประกอบไปด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชั้นที่ 1 พื้นที่ป่ากันชนซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชั้นที่ 2 พื้นที่ป่าไม้ผสมซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชั้นที่ 3 พื้นที่ป่าเศรษฐกิจซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชั้นที่ 4 และพื้นที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นพื้นที่ป่าชั้นที่ 5

ตารางที่ 2 รูปแบบการจัดการที่ดินทำกินอย่างยั่งยืนพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่าง

ลำดับที่	รูปแบบ	ลักษณะการดำเนินการ	ผลการดำเนินการ
1	การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์	ร่วมกำหนดแนวเขตที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมตามข้อมูลเชิงประจักษ์และสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน	เกิดความชัดเจนของเขตที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่เป็นที่ยอมรับ
2	การรับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชน	การออกหนังสือรับรองแนวเขตการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินและให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินกับผู้มีเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน	ประชาชนได้รับหนังสือรับรองแนวเขตการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินและได้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน
3	กำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน	การปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกิน, การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่, การปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญา, จัดทำป่าสมรม และการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน	รูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดินทำกินอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ใหม่

การบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์เป็นปัญหาจากมุมมองในการบริหารจัดการที่ดินทำกินแตกต่างกันระหว่างภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ภาครัฐให้ความสำคัญกับกำหนดพื้นที่ป่าไม้ให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในขณะที่ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนมุ่งดำเนินการเพื่อดำเนินการเพื่อดำรงชีพด้วยการรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิในที่ดินทำกินโดยเสนอรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินด้วยหลักของวิถีและภูมิปัญญาชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่นำไปสู่ความยั่งยืนจะต้องดำเนินการ 1) จัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 2) รับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนและ 3) กำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดินด้วยการปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของประชาชน การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่ การปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญาของชุมชน การจัดทำป่าสมรมและการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน

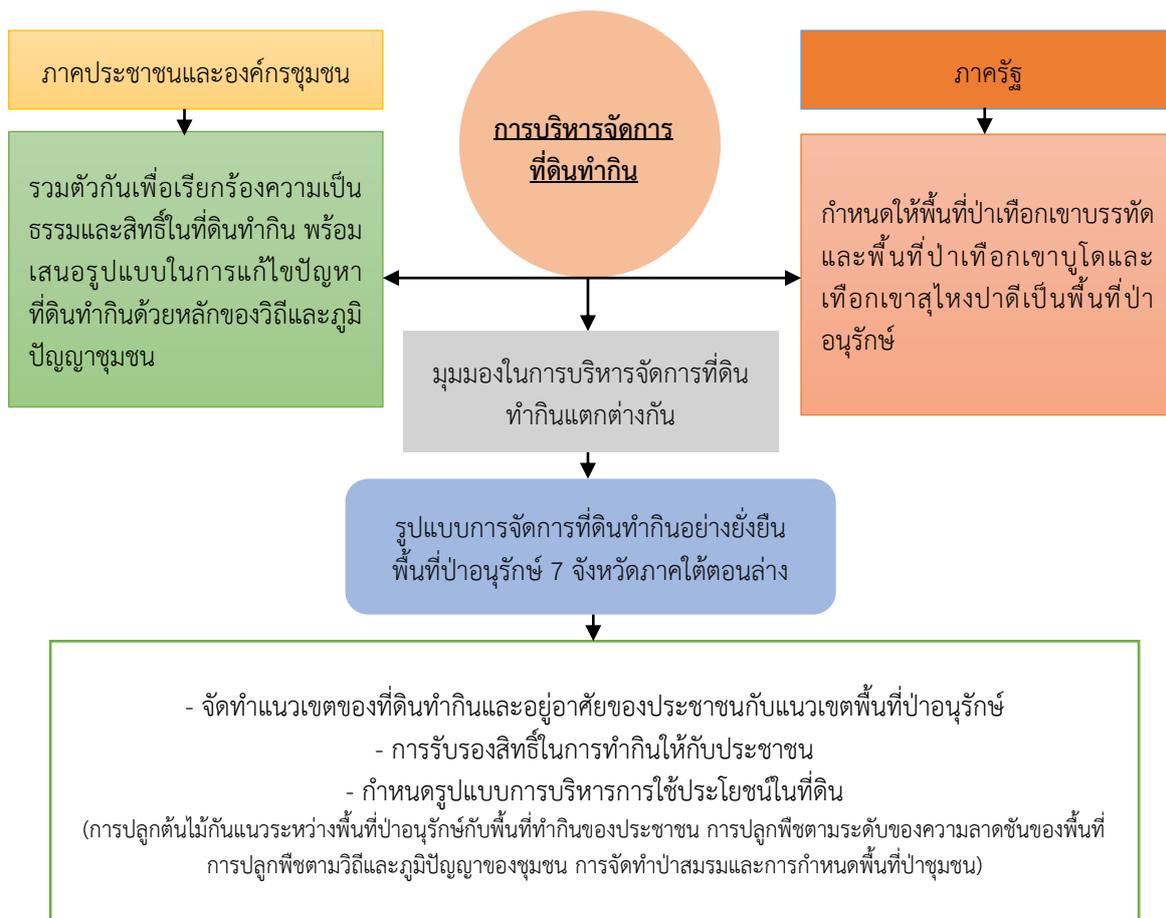

Figure 1: Sustainable Models of Arable Land Management in Forest Conservation Areas at Lower South 7 Provinces

การจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้นเป็นการกำหนดแนวเขตที่ดินทำกินของประชาชนกับเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์แบบมีส่วนร่วมตามสภาพความเป็นจริงในปัจจุบันและเป็นแนวเขตที่ดินที่มีความชัดเจน สำหรับการรับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนเป็นการออกหนังสือรับรองแนวเขตการถือครองและการใช้ประโยชน์ที่ดินและให้กรรมสิทธิ์ในที่ดินกับผู้ถือเอกสารแสดงสิทธิการครอบครองที่ดิน และการกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน เป็นการกำหนดให้มีการปลูกต้นไม้กันแนวระหว่างพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกิน, การปลูกพืชตามระดับของความลาดชันของพื้นที่, การปลูกพืชตามวิถีและภูมิปัญญา, จัดทำป่าสมรมและการกำหนดพื้นที่ป่าชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างนั้นภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับการกำหนดให้พื้นที่ป่าเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดตรัง จังหวัดพัทลุง จังหวัดสตูลและจังหวัดสงขลาเป็นป่าสงวน ป่าสงวนแห่งชาติและพัฒนาเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาบรรทัดและอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า การกำหนดให้พื้นที่ป่าเทือกเขาบูโดและเทือกเขาสุหงปาตี ในเขตจังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติบูโด-สุหงปาตีเพื่อคุ้มครองและปกป้องไว้ซึ่งพื้นที่ป่า ในขณะที่ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนมุ่งดำเนินการเพื่อดำรงชีพด้วยการรวมตัวกันเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิในที่ดินทำกินพร้อมทั้งจัดตั้งเป็นองค์กรภาคประชาชนและองค์กรชุมชนและเสนอ

รูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินด้วยหลักของวิถีและภูมิปัญญาชุมชน สอดคล้องกับ วิวัฒน์ ฤทธิมา (Rittima, 2016) สรุปไว้ว่าความขัดแย้งด้านที่ดินเกิดจากมุมมองในการบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขปัญหาแตกต่างกันของภาครัฐกับภาคประชาชนและการศึกษาของวิวัฒน์ ฤทธิมา, วิลาสินี ธนพิทักษ์ และอานูช ศิริรัฐนิคม (Rittima, Thanapitak, and Kiriratnikom, 2020) พบว่าการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาคประชาชนและองค์กรชุมชนกับภาครัฐมีความแตกต่างกันนำไปสู่ปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุง และนพดล ปัญญาวิรัตน์, อภิรมย์ สีตาคำและประเสริฐ ปอนถิ่น (Panyawiratat, Sidakham and Ponthin, 2024) ที่มองว่าการบริหารจัดการที่ดินเป็นข้อขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในที่ดิน การใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อาจเกิดข้อขัดแย้งระหว่างคนในหมู่บ้านใหม่และเจ้าของที่ดินหรือเจ้าหน้าที่ป่าไม้ท้องถิ่นเพราะการใช้ที่ดินอาจมีผลกระทบต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ หากภาครัฐไทยสามารถบริหารจัดการที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ที่ยึดหลักให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันและมีความยุติธรรม มีระบบเศรษฐกิจสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของการมีทรัพยากรร่วมกัน มีส่วนแบ่งจากผลผลิตที่เท่ากันตามหลักการจัดที่ดินทำกินให้กับประชาชนในประเทศอิสราเอล (Clayman, 1970) หรือการจัดที่ดินในระยะยาวในพื้นที่ป่าไม้แกเขตรกรเป็นรายครัวเรือนตามแนวคิดของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (FSSP, 2010) ก็จะไม่ก่อให้เกิดปัญหาในการบริหารจัดการที่ดินและสามารถแก้ไขปัญหาการจัดการที่ดินทำกินได้อย่างยั่งยืน

2. รูปแบบการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างอย่างยั่งยืนต้องดำเนินการจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การรับรองสิทธิในการทำกินให้กับประชาชนและกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ในที่ดิน สอดคล้องกับ วิวัฒน์ ฤทธิมา วิลาสินี ธนพิทักษ์ และอานูช ศิริรัฐนิคม (Rittima, Thanapitak, and Kiriratnikom, 2020) มองว่าการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์แถบเทือกเขาบรรทัดในเขตจังหวัดพัทลุงจะต้องก่อให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมของภาครัฐ ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนซึ่งจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกลไกในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรมและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ และนพดล ปัญญาวิรัตน์, อภิรมย์ สีตาคำและประเสริฐ ปอนถิ่น (Panyawiratat, Sidakham and Ponthin, 2024) ซึ่งได้สรุปไว้ว่ารูปแบบการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์อย่างยั่งยืนมี 3 แบบ 1) การจัดการแบบมี สว่นร่วมระหว่างรัฐ องค์กรเอกชนและชุมชน 2) การจัดการโดยชุมชน 3) การจัดการโดยภาครัฐ และตามแนวคิดการจัดที่ดินป่าไม้ของสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนามด้วยการจัดที่ดินในระยะยาวในพื้นที่ป่าไม้แกเขตรกรเป็นรายครัวเรือนและกำหนดแนวทางในการป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มด้วยการให้ประชาชนท้องถิ่นที่เซ็นสัญญากับรัฐวิสาหกิจด้านป่าไม้เพื่อทำการป้องกันป่าและปลูกป่า (FSSP, 2010) การบริหารจัดการที่ดินที่ก่อให้เกิดประโยชน์ร่วมกันจะนำไปสู่ความยั่งยืนในการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดเพื่ออนาคตที่ยั่งยืน

สรุป

การบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 7 จังหวัดภาคใต้ตอนล่างเกิดจากมุมมองในการบริหารจัดการที่ดินทำกินแตกต่างกันของภาครัฐกับภาคประชาชนและองค์กรชุมชน ภาครัฐมองเพียงการกำหนดให้พื้นที่ป่าไม้ให้เป็นพื้นที่ป่าอนุรักษ์ ในขณะที่ภาคประชาชนและองค์กรชุมชนมุ่งดำเนินการเพื่อดำรงชีพและรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมและสิทธิในที่ดินทำกิน พร้อมทั้งเสนอรูปแบบในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินด้วยหลักของวิถีและภูมิปัญญาชุมชน รูปแบบการบริหารจัดการที่ดินทำกินที่นำไปสู่ความยั่งยืนต้องจัดทำแนวเขตของที่ดินทำกินและอยู่อาศัยของประชาชนกับแนวเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ รับรองสิทธิในการทำกิน

ให้กับประชาชนและกำหนดรูปแบบการบริหารและการใช้ประโยชน์ที่ดิน โดยจะต้องดำเนินการและขับเคลื่อนในเชิงนโยบายในการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1.1 ดำเนินการกำหนดแนวเขตใหม่โดยยึดหลักฐานเชิงประจักษ์ในปัจจุบันของพื้นที่ป่าอนุรักษ์กับพื้นที่ทำกินของประชาชนถือเป็นแนวทางหนึ่งการบริหารจัดการที่ดินทำกินได้อย่างยั่งยืน

1.2 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของการบริหารจัดการที่ดินทำกินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ จัดตั้งคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและประชาชน

1.3 รับรองสิทธิในที่ดินทำกินอย่างถูกต้องสำหรับกลุ่มคนที่มี ภ.ท.บ.5 และออกเอกสารสิทธิ ที่ก่อให้เกิดกรรมสิทธิในที่ดินอย่างถูกต้องสำหรับกลุ่มคนที่มี สค.1

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 รูปแบบในการจัดการสิทธิในที่ดินทำกินและเงินเยียวยาในที่ดินทำกินของประชาชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

2.2 ศึกษารูปแบบและแนวทางในการจัดการสิทธิในที่ดินเพื่อออกเอกสารสิทธิที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์

2.3 ศึกษาโมเดลการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของภาคประชาชนและองค์กรชุมชน กรณีการประกาศพื้นที่ป่าอนุรักษ์ทับซ้อนที่ดินทำกินและอยู่อาศัยเดิมของประชาชน

2.4 ศึกษาเชิงนโยบายและกฎหมาย บทบาทของนโยบายและกฎหมาย พัฒนาแนวทางการปรับปรุงนโยบายและกฎหมาย และส่งเสริมการบังคับใช้กฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Clayman, M. (1970). *The Moshav in Israel: A Case Study of Institution-Building for Agriculture Development*. New York: Praeger Publishers.
- Community Deed Office. (2010). *Community Title Deeds for Sustainable Land Use and Preservation*. Bangkok: Office of the Permanent Secretary.
- Forest Act B.E. 2481. (1939). *As Announced by the Speaker of the House of Representatives*. Bangkok: House of Representatives.
- FSSP (Forest Sector Support Programme). (2010). *Viet Nam Forestry Development Strategy: Progress Report 2006–2012*. Hanoi, Vietnam.
- National Parks Act B.E. 2504. (1961). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Panyawiratat, N., Sidakham, A., & Ponthin, P. (2024). Sustainable of Living and Arable Land Management in Conservation Forest. *Journal of Administrative Science College*, 7(4), 132–150.
- Rittima, W. (2011). *Causes and Solutions for Land Conflicts among Public Sectors and Local People: A Case Study of Banthat Mountain in Trang Province*. (Master's Thesis). National Institute of Development Administration. Bangkok.

- Rittima, W. (2016). *Sustainable Land Conflicts Management in Banthat Mountain Range Trang Province Area*. (Doctoral Dissertation). Burapha University. Chonburi.
- Rittima, W., & Sareemasae, I. (2019). *Policy Recommendation of Sustainable Arable Land Solutions in Forest Conservation Area at Lower South 7 Provinces*. (Research Report). Bangkok: National Research Council of Thailand.
- Rittima, W., Thanapitak, W., & Kiriratnikom, A. (2020). *Sustainable of Arable Land Management in Conservation Forest at Banthat Range Phatthalung Province Area*. (Research Report). Songkhla: Thaksin University.
- Secretariat of the Cabinet. (1998). *Cabinet Resolution to Solve Land Problems in Forest Areas*. Retrieved February 19, 2018, from https://resolution.soc.go.th/?prep_id=99128971
- Secretariat of the Cabinet. (2008). *Guidelines for Solving Land Problems in the 3 Southern Border Provinces*. Retrieved February 19, 2018, from https://resolution.soc.go.th/PDF_UPLOAD/2551/21588512.pdf
- The Land Code Act B.E. 2479. (1954). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2503. (1960). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.
- Wildlife Preservation and Protection Act B.E. 2518. (1975). *Government Gazette*. Bangkok: The Government Gazette.